

VOGELS

OP EN ROND DE
VOEDERPLANK

Detlef Singer

DELTAS

- Voorwoord 5
- Inleiding 6
 - Het gebruik van dit boek 6
 - Is voeren in de winter zinvol? 6
 - 's Winters voeren op een verantwoorde manier 7
 - Welk voer is geschikt? 8
 - Zelf talgvoer maken 8
 - Vogelhuisje of voerbak ophangen? 8
 - Voederplaats op de grond 8
 - Watervogels voeren 9
 - Zo helpen we roofvogels en uilen 9
 - Tips 12
- Voeren op of rond de voederplank 13
- Onverwachte gasten bij het vogelhuisje 77
- Voeren bij het water 93
- Voeren in het bos en op het veld 107
- Vogels die zonder hulp de winter doorkomen 116
- Register 118

Maar al te vaak wordt voeren als twijfelachtig, schadelijk of zelfs dodelijk voor het vogelbestand beschouwd. In veel wetenschappelijke studies is inmiddels aangetoond dat het voeren van alle soorten zangvogels noodzakelijker is dan ooit. Voeren op de juiste manier kan een substantiële bijdrage leveren aan de instandhouding en groei van de vogelstand en de bescherming ervan. Voor veel soorten is bijvoeding inmiddels van levensbelang geworden. Om gericht te voeren moet u eerst weten welke vogels zich bij de voederplank laten zien. Verder is het interessant om te weten dat we bereid zijn het stukje natuur dat we kennen, en waarvan we zijn gaan houden, duurzaam te beschermen. In deze vogelgids leest u om die reden over het vrijwel complete palet van vogels die de voederplank regelmatig bezoeken. Door de opwarming van het klimaat rijst de vraag of het 'voeren van vogels in de winter' überhaupt nog zinvol is nu de 'echte' winters steeds zeldzamer worden. U mag zich dat terecht afvragen als u geloof hecht aan de dwaalleer van salonecologen die zeggen dat je vogels alleen bij strenge vorst en langdurige sneeuwperiodes mag voeren. In dat geval zouden de Britten, wereldkampioenen 'vogels voeren', allemaal even dom zijn geweest. Het zijn namelijk de Britten die het van groot belang achten vogels te voeren in een land dat gekenmerkt wordt door zachte winters. Sterker nog, de Britten gaan er steeds meer toe over om de vogels het hele jaar door te voeren, wat ook in België en Nederland meer ingang hoort te vinden. Hoe valt dat te rijmen met de opwarming van het klimaat?

1) De opwarming van het klimaat veroorzaakt weliswaar zachte winters, een langere herfst en een vroeg invallende lente, maar zorgt niet voor een ruimer voedselaanbod in een landschap dat arm is aan wilde kruiden en insecten. 2) Door die opwarming nemen de vogelsoorten en het aantal vogels dat hier overwintert en vroeger gaat broeden toe. Het schaarse voedselaanbod moet dus nog meer hongerige snavels vullen. 3) Vogelsoorten die hier eerder arriveren en vroeger gaan broeden komen in de problemen als de winter langer op zich laat wachten, waardoor voeren levensreddend voor ze kan zijn. 4) De verschuiving van de jaargetijden kan bij een aantal vogelsoorten een verspreiding van de broedperiodes veroorzaken, met gevolgen voor het hoofdvoedsel dat die soorten nodig hebben.

Opnieuw kan bijvoeding soelaas bieden. In de komende decennia zullen onze vogels zich geconfronteerd weten met veel uitdagingen. Wij kunnen hen helpen door ze op de voederplaatsen goed te observeren, de vogelsoorten te bepalen en ze het hele jaar door op de juiste manier te voeren.

Peter Berthold

Het gebruik van dit boek

In deze gids vindt u alle vogelsoorten afgebeeld en beschreven die u 's winters vaak of met een beetje geluk naar uw tuin kunt lokken. Uiteraard is het juiste voer zeer belangrijk. Aangezien geslacht, jaargetijden en ouderdom de kleur van het verenkleed beïnvloeden, en om het gedrag van de vogels op de voederplaats beter te kunnen observeren, zijn de veel voorkomende soorten in sommige gevallen op meer dan één bladzijde beschreven en afgebeeld. De volgorde van de soortbeschrijving in het betreffende hoofdstuk is zoveel mogelijk op de actuele systematiek gericht.

Voor de overzichtelijkheid zijn de te verwachten soorten ingedeeld in vier categorieën:

Voeren op of rond de voederplank (blz. 13-76)

Onverwachte gasten bij het vogelhuisje (blz. 77-92)

Voeren bij het water (blz. 93-106)

Voeren in het bos en op het veld (blz. 107-115)

Aansluitend vindt u informatie over enkele vogelsoorten in hun natuurlijke leefomgeving. Vogels die amper profiteren van het voer dat wij geven, maar die toch in staat zijn de winter goed door te komen.

Is voeren in de winter zinvol?

Zodra 's winters de eerste sneeuw gevallen is, zitten de merels en koolmeesjes als verenbolletjes in de besneeuwde bomen en struiken. We hebben dan de neiging om ze te helpen. Dierenspecialisten, met hun enorme aanbod van vogelhuisjes en -voer, wakkeren die behoefte alleen maar aan. Als we sommige dierenvrienden en de reclamecampagnes van enkele fabrikanten van vogelvoer mogen geloven, zijn onze gevleugelde vrienden hopeloos verloren als we ze niet de hele winter door op een adequate manier voeren. We mogen echter niet vergeten dat veel vogels de harde winters ook zonder bijvoeding of andersoortige hulp van de mens goed doorstaan. Gedurende duizenden jaren is hun levenswijze en gedrag namelijk aangepast aan het klimaat waarin ze leven. Het kleinste en teerste vogeltje, het slechts vijf gram wegende goudhaantje, overleeft de Noord-Scandinavische sneeuwstormen en de winterkou tot wel veertig graden onder nul ook zonder de 'goede gaven' van de mens.

Ondanks hun enorme aanpassingsvermogen sterven 's winters echter ontelbare vogels, en meestal is dat te wijten aan een gebrek aan geschikte voeding. Deze 'verliezen' zijn door de natuur echter ingecalculeerd en leiden normaal gesproken niet tot een teruggang of zelfs het uitsterven van een

vogelsoort. Als tegenargument wordt steeds gezegd dat voeren in de winter een eigenmachtig ingrijpen in de natuur is, waardoor er een oneerlijke concurrentiestrijd ontstaat die de natuurlijke selectie in de winter dwarsboomt. De critici van voeren in de winter klagen ook dat er jaarlijks voor miljoenen wordt uitgegeven aan voer voor onbedreigde vogelsoorten, terwijl er voor de redding van de werkelijk bedreigde soorten geen geld is. Het is inderdaad zo dat veel van die bedreigde soorten trekvogels zijn die hoe dan ook niet profiteren van het voer. Of het zijn soorten die gebonden zijn aan bepaalde biotopen buiten de steden en dorpen (zie blz. 116-117). Deze vogelsoorten worden vooral bedreigd door het feit dat hun broed- en rustgebieden een andere bestemming krijgen.

Helaas is er tegenwoordig sprake van een zorgwekkende achteruitgang van veel vogelsoorten die vroeger veelvuldig voorkwamen. Dat geldt zelfs voor enkele 'alledaagse' soorten, zoals de huismus. Dat duidt op het feit dat er tegenwoordig nogal wat vogels zijn die bij de mens niet voldoende voedsel vinden en de wintermaanden dus elk jaar slechter doorstaan. De belangrijkste reden daarvan is de verandering van hun leefgebied, vooral op plaatsen waar sprake is van intensieve landbouw.

's Winters voeren op een verantwoorde manier

Verantwoord voeren in de winter is beslist zinvol, omdat de meeste vogels tegenwoordig niet meer in hun natuurlijke biotoop leven, maar in een omgeving die min of meer sterk door de mens wordt bepaald. Sommige deskundigen adviseren tegenwoordig om die vogels ook in de herfst en in de lente te voeren, en zelfs in de zomermaanden, om daarmee eventuele voedselknelpunten op te lossen. In Groot-Brittannië bestaat al sinds enkele jaren een wetenschappelijk toezichtsprogramma om de uitwerking van het voeren op de bescherming van de natuur en de soortenrijkdom in kaart te brengen. De bevindingen van duizenden oplettend observerende vogelvrienden die hun gegevens met elkaar vergeleken hebben, spreken duidelijke taal. Volgens hen is voeren in de winter geen geldverspilling om een paar veel voorkomende vogels door de winter te loodsen, maar een zeer belangrijke maatregel om de soortenrijkdom in stand te houden. Er is geen enkele reden om het voeren van vogels te staken uit angst voor het uitbreken van vogelziekten. Natuurlijk mag u in geen geval zieke of dode vogels aanraken. Hetzelfde geldt voor vogelpoep. Het is dus vanzelfsprekend dat u de voederplaats en het materiaal waarmee u voert elke week schoonmaakt. Met deze maatregel beschermt u de mens en de vogels tegen infectieziekten.

Welk voer is geschikt?

Stem het soort voer af op de vogels die u bij de voederplaats ziet. Het standaardmengsel bestaat uit zonnebloempitten, hennepzaden en fijngehakte noten. Kleine vinksoorten vinden voer lekker dat in de winkel als kanariezaad of voer voor bosvogels verkrijgbaar is. Voor de kleinere snaveltjes die zacht voedsel nodig hebben, zoals roodborstjes en lijsters, zijn in plantaardige olie gedoopte haverhout en gedroogde bessen geschikt, vooral lijsterbessen. Lijsters houden bovendien van fruit, vooral hele appels. De zeer tere vogeltjes, zoals het boomkruipertje, het winterkoninkje en de staartmees, geeft u zacht voer voor insecteneters. Zoals met alle voedingsmiddelen let u op de kwaliteit. Weet dat veel van het te koop aangeboden zacht voer slechts zeer weinig insecten bevat.

Zelf talgvoer maken

Als u zelf voer maakt, spaart u geld uit dat beter ten goede kan komen aan vogelsoorten die eveneens onze hulp nodig hebben. Goedkoop voer waar veel vogelsoorten van smullen, bestaat uit een mengsel van vet en zemelen. Neem twee gelijke delen rundervet en tarwezemelen. Warm het vet op (niet koken!) en roer de zemelen erdoor. Een eetlepel slaolie voorkomt dat het te hard wordt als het vriest. Doe er eventueel wat zonnebloempitten en hennepzaden bij. Laat het mengsel in een halve kokosnoot, een bloempot of in iets anders geschikt afkoelen. Steek er voordat het mengsel hard wordt een stokje in, waar de vogels op kunnen zitten. Lok boomkruipers door een beetje van het mengsel aan de schors te smeren. Voor staartmezen en goudhaantjes strijkt u wat van het goedje aan de takken.

Vogelhuisje of voerbak ophangen?

Decoratieve vogelhuisjes in de tuin of op het balkon zijn meestal een lust voor het oog. Schoonmaken is echter arbeidsintensief en dus een nadeel. Om het gevaar van infecties zo klein mogelijk te houden, legt u het voer op afwasbare folie die u om de twee, drie dagen reinigt. Voerbakjes zijn minder problematisch, omdat het voer niet vies wordt en er niet uit kan vallen. De opgehangen bakjes blijken net zo hygiënisch en gemakkelijk zelf te maken, wat eveneens een voordeel is.

Voederplaats op de grond

Lijsters, roodborstjes, heggenmussen, vinken en kepen zijn niet gecharmeerd van vogelhuisjes en scharrelen liever tussen het voer dat op de grond ligt. Ze

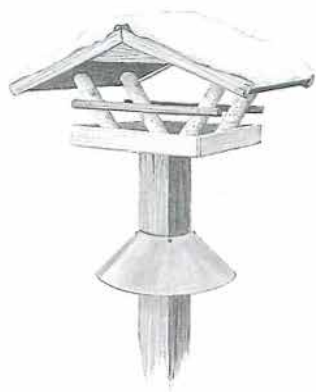
pikken vaak restjes op die door mezen en groenlingen uit het vogelhuisje zijn geslingerd. Bescherm dat soort plaatsen tegen katten door de voederplaats gedeeltelijk met doortakken te bedekken. De voederplaats voor fazanten, patrijzen, maar ook veldleeuweriken en geelgorzen kunnen we beschermen met een omheining of heg. Sluit het gedeelte dat in de wind staat. Bespreek uw voornemens echter met de boswachter, aangezien er op fazanten en patrijzen gejaagd mag worden.

Watervogels voederen

Watervogels zien zich elke winter geconfronteerd met een 'ijsbaan'. We helpen ze door hier en daar een wak te slaan. Geef ze brood, grotgemalen graan, haverhout, gekookte aardappelen, enzovoort. Indien u overgaat tot voeren, moet u zich goed afvragen of dat wel zinvol is, omdat vooral de stadsvijvers en kleine plassen slechts een beperkt aantal vogels 'aankunnen'. Bij veel meertjes en plassen is het voeren van de eenden en ganzen terecht verboden.

Zo helpen we roofvogels en uilen

Als er voortdurend een dikke laag sneeuw ligt, krijgen de muizenjagers onder de roofvogels en uilen het moeilijk. Hun prooi kan zich namelijk uitstekend onder de sneeuw blijven verschuilen. Help deze vogels door dorsafval op dooiplekken te leggen en zodoende de muizen uit hun schuilplaatsen te lokken. Het is uiteraard nog beter om strategische plaatsen sneeuwvrij te maken en het afval daar neer te leggen. Vergeet niet dat buizerds vanaf een uitkijkpost de omgeving in de gaten houden. Sla dus in de buurt van de voederplaats eventueel een paal van ongeveer 1,5 meter in de grond, desnoods voorzien van dwarslatjes als zitplaats. Daardoor maken we ze het jagen op muizen gemakkelijker. Of geef ze niet te kleine stukjes vlees. 's Winters is het voor kerkuilen vaak van levensbelang dat ze in schuren en hokken terecht kunnen om op muizen te jagen. Vooral in zeer strenge winters met veel sneeuw helpen we de uil door de muizen, die op het veld en in schuren rondscharrelen, op een voederplaats aan te bieden. Het probleem is echter dat die muizen bij vorst bevroren.

vogelhuisje

pindasnoer

meesring

voernetje

vetklomp in
kokosnoot

opgehangen
voerbakje

voerplaats op de grond

voederplank voor
roofvogels

vetklomp in
bloempot

voerbakje bij
het raam

- Begin al in de herfst in bescheiden mate te voeren. De vogels zullen dan aan het voer gewend raken en weten waar wat te halen valt als het echt koud wordt en er sneeuw en ijs ligt. Bij zacht weer geeft u minder voer. Bij dit weertype kunnen ziekteverwekkers zich namelijk sneller vermenigvuldigen.
- Geef geen grote hoeveelheden per keer. Voer liever met mate en regelmatig.
- Staak het voeren zodra u bij de voederplaats een dode vogel vindt. Verwijder dan ook alle voerresten en desinfecteer het materiaal, zoals het voerhuisje en de bak.
- Voer de vogels niet vlak naast drukke wegen en straten. De voederplaats mag zich ook niet pal voor een groot raam bevinden.
- Plaats het voerhuisje zo dat katten niet ongemerkt de vogels kunnen besluipen.

Voeren op of rond de voederplank

Pimpelmees

Parus caeruleus

Familie van de mezen

Kenmerken Kleiner en ronder dan de koolmees. Kortere snavel. In onze contreien de enige kleine vogel met een blauw en geel verenkleed. Op de wangen hebben ze wit. Langs keel en kraag zijn ze donkerblauw tot zwart. Het vrouwtje is iets minder bont.

Geluid Roept bij gevaar en opwinding 'tserrretetet'; een nasaal geluid dat steeds hoger klinkt. Vaak ook een zacht 'tui', 'tsie-tsie-tsie' of het iets hardere en schorre 'dscheed'. Het heldere, zuivere lied van de pimpelmees klinkt als 'zi-zi-zi' of 'zi-zi-zi-tuutuutu' en is doorgaans al op warme februaridagen te horen.

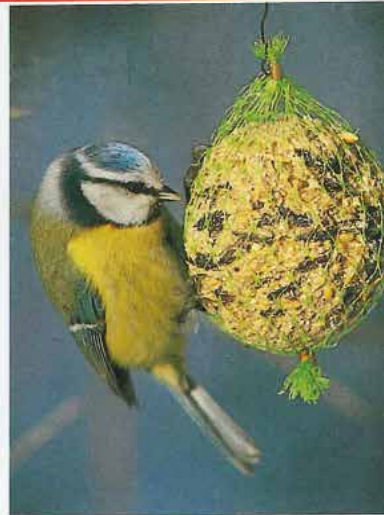
Verspreiding en woongebied Overwegend in loof- en gemengde bossen, parken en tuinen, in het bijzonder in eikenbossen.

Gedrag Tijdens het zoeken naar voedsel bungelen ze aan dunne twijgjes. Ze klimmen in de takken en hangen soms op hun kop. Bij het vogelhuisje hangen ze het liefst aan een ring of snoer.

Voer

Pimpelmezen houden van vetrijke voeding. Geef dus zoveel mogelijk noten, talg, fijne zaden en vetklompjes.

Hoewel ze klein zijn, gedragen ze zich nogal agressief en verjagen de grotere soorten, zoals de zwarte mees en de glanskop. Soms durven ze zelfs de veel sterkere koolmees uit te dagen (foto onder). Met hun korte, krachtige snavel kunnen ze verrassend hard 'bijten'. Net als alle mezen pikt de pimpelmees de harde schil van de zaden open. Ook wil hij de schil wel eens met zijn scherpe snavel opentrekken en de inhoud er vervolgens beetje bij beetje uithalen.

Koolmees

Parus major

Familie van de mezen

Kenmerken Grootste mezensoort, bijna zo groot als de huismus. Makkelijk te herkennen aan de zwarte kop, witte wangen, gele borst en de zwarte streep midden over de borst en buik; bij het mannetje loopt die tot aan de staartwortel, bij het vrouwtje is die smaller en loopt tot aan de buik (blz. 17 boven: mannetje; rechtsonder: zwarte mees). De nek is groeniggeel dat langs de zijkanten naar de staart in blauw overgaat.

Geluid Vaak hoort men het vinkachtige 'pink' of 'zipink', soms ook 'zituit', 'zizideeh' of het meer langgerekte 'siii'.

De alarmkreet klinkt als 'tscherr'. Koolmezen imiteren dikwijls de roep van andere mezen, zoals de pimpel-, de zwarte mees en de glanskop.

Het lied is doorgaans al aan het eind van de winter te horen bij de eerste felle zonnestrallen; het melodietje wordt voortdurend herhaald en klinkt als 'tsitsibèh' of 'tsipèh-tsipèh-tsipèh' met wisselende lage en hoge tonen.

Verspreiding en woongebied Alomtegenwoordig. Deze mees leeft dikwijls in bewoonde gebieden, ook in stadsparken en andere groenvoorzieningen. De koolmees verkiest boomholten, maar is ook graag

